

Constanze Gräsche

Coneixia una ciutat fragmentada: un barri, un altre, un món de punts turístics, un bar, un cafè per fer-hi el vermut o per amagar-s'hi del soroll urbà –una imatge sencera, però, no l'havia tingut mai d'una ciutat tan coneguda com és Barcelona, encara que hi havia estat un parell de vegades. Per un atzar, a la tardor de l'any passat vaig poder ficar-me al cor de Barcelona, al barri del Raval, per viure-hi gairebé dos mesos sencers i per ajuntar aquests fragments urbans en un mapa interior. Era el barri crucial on s'encreuaven tots els camins de les figures de *L'Hospital dels pobres*, de l'escriptora i historiadora Tània Juste.

Aquesta novel·la històrica, publicada en català l'any 2014 per primera vegada, va acabar a les meves mans havent passat directament i indirectament per camins interconnectats: del 2017 al 2018 jo havia fet un curs de traducció literària del català a l'alemany, en què una agent literària ens va explicar que entrar en el món de la traducció literària és molt difícil, gairebé impossible. Un mes després passejàvem amb una traductora coneguda per la Fira del Llibre de Frankfurt de l'any 2018, i ens va presentar amb una editora alemanya que havia conegut recentment el món de la literatura catalana i que sempre buscava gent que fes una ressenya d'alguna novel·la. Mesos més tard, l'abril del 2019, havia fet la ressenya de *L'Hospital dels pobres*, vaig rebre notícies del fet que n'havien comprat els drets de traducció i l'editora em va demanar si en volia fer la traducció jo mateixa. No vaig trigar gaire a dir que sí, perquè veia que s'obria una petita porta a l'univers de la traducció literària, d'una banda; i al món d'una Barcelona perduda (o potser no tan perduda), de l'altra: a la Barcelona entre els segles XIX i XX, una Barcelona històrica.

L'Hospital dels Pobres té com a protagonista principal la història d'un hospital –de l'antic Hospital de la Santa Creu, que avui coneixem com a Biblioteca de Catalunya, al barri del Raval de Barcelona; i del nou Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, que avui és el Recinte Modernista Sant Pau, en un terreny situat entre els barris de Gràcia, Horta, el Guinardó i Sant Martí de Provençals. La trama comença l'any 1892 i acaba amb l'arribada de les tropes franquistes a Barcelona el 26 de gener de 1939. Hi ha tres figures com a protagonistes: la Maria, que és la filla d'una dida i cuinera; en Lluís, que és el germà de llet de la Maria, i l'Aurora, que és la filla d'un metge numerari de l'hospital en qüestió. D'altres figures són històriques, com ara Lluís Domènech i Montaner, Santiago Rusiñol, Pau Gil, Eusebi Arnau, Ildefons Cerdà, Pau Gargallo, etc. L'Aurora i la Maria són les figures que aporten les emocions, perquè són dones que tracten de viure la seva vida com volen. Es a dir, l'Aurora estudia medicina com el seu pare i el seu germà. I la Maria surt del seu àmbit després d'haver estat cuinera com la seva mare a casa de l'Aurora, i es fa infermera. En canvi, en Lluís, després d'haver de tornar a la Caritat perquè la dida no pot mantenir-lo, té la sort que l'escultor Eusebi Arnau el rep com a ajudant en el seu taller. En el seu trajecte coneix Lluís Domènech i Montaner, un dels arquitectes més importants de la Barcelona modernista. Per tant, la novel·la uneix figures i edificis reals del món de l'art i de la medicina amb algunes figures fictícies i fets històrics.

Jo em trobava molt lluny tant dels esdeveniments històrics com de la ciutat en qüestió. En aquell moment vivia a Santiago de Xile i feia recerca per al meu projecte doctoral. Només tenia la versió digital de la novel·la, un document PDF. Em vaig recordar d'un amic colombià que en una conversa sobre el que

eren les fronteres en un món globalitzat i digitalitzat va constatar que ja no era essencial viatjar en el món real perquè es podia fer de manera digital. Jo era molt esceptica; no obstant això, li vaig fer cas per conèixer els edificis i els protagonistes de *L'Hospital dels pobres* des de Xile. Em vaig posar a buscar la manera de viatjar a la Barcelona allunyada (localment i cronològicament) sense pujar a cap avió. Feia visites virtuals a la Barcelona actual amb Google Maps. Volia veure, per exemple, la casa de l'Aurora, perquè la mare d'aquest personatge solia observar el carrer des de la seva tribuna amb un finestral cap a la rambla de Catalunya (i no m'imaginava com podia ser aquesta tribuna), o volia deambular pel barri del Raval, que és on jugaven la Maria i en Lluís quan eren petits, i on anys després l'Aurora va descobrir la medicina com a vocació. Volia saber quant triga el camí de la casa de l'Aurora cap a l'hospital, tan allunyat del centre de la ciutat. Com que sóc una persona visual, pensava que podia fer-me'n un idea d'aquesta manera, amb l'ajut d'eines digitals. Cada dia traduïa unes quantes pàgines de la novel·la, visitava la pàgina web del Recinte Modernista –que ofereix alguna documentació sobre la història de l'hospital amb fotos–, caminava pels carrers fotografiats per Google i llegia articles sobre metges i polítics barcelonins importants. El meu problema, però, era que no m'estava a Barcelona. La meua traducció la sentia allunyada, molt poc realista, amb errors de descripcions, i de descripcions d'edificis i llocs n'hi havia moltes al text original. L'agost de l'any 2019 ja tenia la primera versió de la traducció de *L'Hospital dels pobres* –però la sentia ben pobra i gairebé dolenta. Pressentia que no era per una falta de coneixement de la llengua catalana o de no saber traduir una obra literària, sinó que era una mancança visual: no haver vist ni haver recorregut els camins dels protagonistes, i no haver vist mai el Recinte Modernista de Sant Pau fora de la meua pantalla.

Al principi del setembre, dos mesos abans d'haver de lliurar la traducció, vaig poder viatjar a Barcelona amb una beca de l'Institut Ramon Llull. Per fi, podria conèixer la ciutat dels «meus» protagonistes! Vaig comprar un exemplar físic de la novel·la per destacar-hi frases i paraules que em produïen mal de cap, marcar amb paperets de diferents colors les pàgines i així emportar-me els dubtes a qualsevol lloc. A més a més, tenia una petita llibreta per als meus apunts. Caminava Rambla amunt Rambla avall, buscava el taller de n'Eusebi Arnau, feia visites guiades al Palau de la Música, a la Biblioteca de Catalunya, a l'Antiga Facultat de Medicina, a l'antiga Casa de Convalescència, al Recinte Modernista de Sant Pau, m'endinsava en una ciutat i els seus sorolls, les olors, els colors tardorencs.

Un cop al Raval, vaig entrar pel portal del carrer de l'Hospital al pati de la Biblioteca de Catalunya; la sorra humida encara feia olor de la dutxa matutina dels serveis de neteja. Em vaig entrebancar amb una llamborda i em vaig sorprendre de la vida social que ja es feia a aquella hora: turistes, jugadors d'escacs, bibliòfils. Vaig veure les escales de pedra que pugen cap a l'entrada, la columna amb la creu, els arbres enreixats, els murs gruixuts. Vaig pujar per les escales de pedra al capdavant de l'entrada principal de la biblioteca, i uns quants minutets més tard, el món actual començava a desaparèixer; veia l'estudiant de medicina jove, el pare de l'Aurora al «pati de la Santa Creu [que] havia estat l'escenari de nombroses tardes en què, assegut a prop de la majestuosa columna salomònica amb el símbol que donava nom a l'hospital, assistia a l'entrada de les grans eminències mèdiques del moment». Buscant la meua paraula per descriure aquesta «columna salomònica», vaig dibuixar-la perquè abans no havia entès que era més enllà d'una «columna que té el fust amb un sortint helicoides de secció semicircular», i només veure-la em va fer descartar la meua primera traducció, que era «geschwungen» (ondada). I la vaig substituir amb la paraula «gewunden» (sinuosa) perquè el moviment que feia el llapis sobre el paper el sentia com si fos la planta enfiladissa que aguanta la creu.

Asseguda als graons de pedra, sentia les veus de la petita Maria i d'en Lluís que jugaven al pati mentre esperaven la seva mare i dida. En Lluís estava fascinat amb el corralet, «aquell carreró sinistre situat entre l'hospital i la Facultat de Medicina on hi havia el dipòsit de cadàvers de la Santa Creu», i veia com tractava de convèncer la seva germana de llet per anar-hi, encara que a la Maria els morts li feien molta por. Em vaig aixecar, els vaig seguir els

passos; de sobte, però, van desaparèixer. I només uns quants dies més tard, amb la visita guiada a l'antiga Facultat de Medicina, els vaig retrobar. El guia va explicar pèr quina porta feien arribar els cadàvers al carrer –sense gaire atenció perquè moltes vegades eren morts desconeguts, gent que no tenia família–, i els que acabaven a la Facultat de Medicina perquè els estudiants poguessin practicar. A la sala d'operacions, vaig sentir la por de la Maria, d'una banda, i la curiositat d'en Lluís, de l'altra. Avui dia aquest corralet és un espai buit amb una reixa oberta i fanals al passatge de l'Hospital. Tenint davant dels ulls, però, l'escena en que un grup de nois intimidava els quasigermans, va omplir-lo. Podia veure com l'esquena d'en Lluís tocava la reixa, els morts a poca distància, i com, a la fi, va fer un pas i va treure pit per demostrar que era un noi valent. Durant les meves rutes digitals, no havia pogut visualitzar mai aquesta part de la història; no tenia cap imatge d'aquest corralet, on es disposaven els morts fa un segle.

De tornada a casa pujava les escales estretes i nues; em feia una mica de vertigen imaginar-me que el passamà inestable no hi era fa un segle. La sala del meu pis donava al carrer de Sant Climent, un carrer més sinistre que el corralet (pensava jo); la petita finestra de la cuina, en canvi, anava a parar al pati interior. Cada migdia i cada nit pujaven les veus dels veïns, com també totes les olors. La finestra del dormitori donava al mur de l'edifici del darrere. Sentint aquesta estretor, a vegades, sopava amb en Lluís, la Maria i la Dolors (la dida i mare), que tenien molt més espai: una cuina i un dormitori amb «una finestra que mai obrien perquè les olors putrefactes del pati pujaven cap amunt i els envaïen la petita llar d'aquell tuf». Amb l'experiència física m'era molt més vívida la descripció de la llar d'ells. I ho podia plasmar millor a la traducció: hi vaig canviar detalls, hi vaig escurçar les frases per expressar l'estretor també amb estructures sintàctiques.

Un vespre, deambulant pels carrers del Raval, vaig passar per davant d'un mur amb una finestra rodona, coberta amb fusta. «El torn giraria i la campaneta sonaria per avisar les germanes que a la Casa de Maternitat hi havien deixat un nou expòsit, un nen sense pare ni mare que calia pujar en aquest món. La mare no seria vista per la germana tornera en cap moment perquè el mur les separava. Només la pobra bestiola –un altre fill il·legítim– es faria visible un cop la mare girés el tambor.» Ho havia traduït, és clar, però després d'haver descobert aquesta traça d'història a Barcelona, en vaig tenir una idea millor, que aquest entorn estava realment tan amagat que gairebé ni es veia. Així podia imaginar-me la germana de la Casa de la Maternitat com estava a peu dret esperant el seu primer nadó, i sentir el nerviosisme de la mare que havia decidit deixar-lo. Vaig fer alguns petits canvis a la meva traducció per donar-hi un *staccato* amb frases més curtes, separades amb comes per augmentar la tensió.

L'experiència més important per a mi i la meva traducció, però, va ser la visita del Recinte Modernista de Sant Pau, que fins a l'any 2009 funcionava com a hospital. La novel·la acompanya aquest edifici des dels primers plànols fins que va ser el refugi per a qualsevol ferit a la Guerra Civil. Vaig arribar-hi un matí totalment gris. Havia agafat el metro, no com en Lluís i el seu mestre el carruatge. En sortir de la Barcelona subterrània, la façana del Recinte Modernista em va deixar atònita. De sobte, vaig entendre com l'Eusebi Arnau, que a la novel·la és una figura ben reservada, va xerrar durant tot el viatge cap al terreny de les obres del nou hospital sobre els plans de Domènech i Montaner. L'abundància de detalls del nou hospital, la neteja de les rajoles, l'espai dins del recinte –el contrast entre el nou hospital fora de la ciutat i l'hospital antic del centre de la ciutat no podia ser més fort. Dins dels pavellons, entenia com estava distribuït tot. «Només entrar al pavelló, un vestibul donava accés al despatx mèdic, a l'esquerra, mentre que a mà dreta s'obria la bellíssima rotunda envidriada, plena de llum natural, que esdevindria la sala de dia, on les malaltes podrien deixar el llit per una estona i rebre les visites dels seus familiars.» En aquesta descripció de l'autora, jo no havia entès bé les dimensions d'aquesta sala de lleure. Malgrat el dia gris, la sala l'omplia la llum natural. Havia de canviar la paraula «Rundbau» (edifici rodó) a «runder Tageslichtsaal» (sala rodona de llum natural) perquè el lector alemany pogués sentir almenys una mínima part d'aquesta tranquil·litat que m'omplia.

El recinte està dividit per una gran avinguda, i estudiant els noms dels pavellons als plànols (alguns van canviar de nom al llarg dels anys), em vaig adonar que alguns dels pavellons de la meua traducció havien canviat de lloc, eren a la banda equivocada. Un error que no hauria trobat mai a l'hora de rellegir el text sense haver-hi estat. Un lloc essencial al recinte és el pavelló central: «L'amfiteatre operatori –meitat envidrat, meitat revestit de marbre–, les sales de guixos, d'esterilització i d'anestèsia». Jo havia suposat que l'amfiteatre era una sala que des del sòl fins a l'alçada normal de finestres estava coberta amb marbre i la part de sobre tenia vidre. En alemany en diria que és una sala «bis zur Hälfte verglast» (envidrat fins a la meitat). La realitat, però, era una altra: no es tractava d'una base de marbre i una cobertura de vidre, sinó que realment la part que dona al pavelló era revestida de marbre, i l'altra meitat de la sala era envidrada. Per tant, havia de treure la paraula «bis» per transmetre aquesta alteració arquitectònica de com es veu una sala amb finestres.

D'experiències d'aquest tipus n'hi va haver moltes durant els dos mesos que vaig poder visitar cada racó esmentat a la novel·la i traçar les rutes dels personatges. Cada dia descobria algun detall a la meua traducció que no em convenia perquè no sintonitzava amb els fets arquitectònics d'una Barcelona ja no tan perduda per a mi. I amb cada canvi, petit com fos, me la podia creure més. Encara que estava sola, és a dir, no pas entre amics i coneguts, cada cop em sentia més acompanyada dels edificis que formaven part de *L'Hospital dels pobres*, pel barri on m'estava, i, de cop i volta, també dels protagonistes. A poc a poc, la meua traducció va desenvolupar una vida, i la vaig poder sentir meua.

Tanja Juste. *Das Hospital der Hoffnung* [Traducció de Constanze Gräsche]. Colònia: Lübbe, 2020.

